

HOOFSTUK 2.

DIE MENSLIKE SAMELEWING EN DIE PEDAGOGIESE ASPEK

I. Inleiding

Dit is raadsaam om vooraf duidelikheid te kry oor die opvoedingshandeling in beperkte sin en die kontinuïteit daarvan in universele of wyere sin. Die Griekse woord "pedo" dui op "kind", wat meebring dat die pedagogie of opvoeding spesifiek ten doel het die opvoeding van die kind - altyd onder gesagsleiding en liefde van volwasse nes.

In een opsig is opvoeding in wese dus eintlik beperk tot die opsetlike en bewustelike opvoeding van kinders deur volwasse nes en eindig die opvoedingshandeling sodra die doel bereik is, d.w.s. sodra die onvolwasse nes volwasse; die onrypes ryp; die onmondiges mondig en die onwetendes wetend is. Die opvoedingstaak van bv. die skool, eindig dus op hierdie stadium m.b.t. 'n bepaalde groep kinders. In ruimere sosiologiese betekenis is die opvoeding indirek, maar eg. en

lg. vul mekaar aan.

Wanneer Coetzee¹⁾ sê: "Die Skepping, die sondeval en die verlossing maak die mens tot ware voorwerp van opvoeding: die vorming van die mens van God vir alle goeie werk volkome toegerus", spreek dit duidelik dat opvoeding na sy wydste sin en betekenis behels "om die kind onder leiding van volwassenes in te lyf in en bekwaam te maak vir sy roeping en taak, d.w.s. om onder leiding van die volwassenes gevorm en ontwikkel te word vir 'n persoonsroeping: vanaf die wieg tot aan die graf, maar ook vir anderkant die graf: die inlywing by 'n tydelike samelewingswerklikheid en voorbereiding vir die Hiernamaalse lewe."²⁾ Hiervolgens is opvoeding 'n kontinue aktiwiteit waarvan elke mens van geboorte tot dood voorwerp is, want "all contacts are parts of a process of education."³⁾

-
- 1) Coetzee. Die plek van die lewensopvatting in ons onderwysbeleid. (In 'n Volk besin oor sy opvoeding en onderwys. Referate en besluite van die volkskongres vir opvoeding en onderwys, 29 Sept. - 20 Okt. 1969, p.34.)
 - 2) Van der Walt. Histories-prinsipiële beskouing oor die opkoms, die veld van ondersoek en die betekenis van die opvoedkundige sosiologie, met spesiale verwysing na die laerskool, p.44.
 - 3) Hayes. Introduction to the study of sociology, p.652.

Alhoewel die bostaande feit weer eens ter sprake sal kom by die analise van die pedago= giese werksaamheid in die samelewing, dien die afleiding naamlik dat sosiologies gesien opvoe= ding blykens bostaande uiteensetting in sy uni= versaliteit dus nie 'n afhandelbare handeling of gebeure of daad is nie, maar 'n proses waarin die een die ander aanvul en verryk.

In universele sin is die pedagogiese werk= saamheid dus die domein van die ganse samelewing. Aangesien die afleiding dat die samelewing 'n opvoedingstaak het, egter aanleiding kan gee tot 'n sosiologistiese interpretasie soos verkondig deur die radikale sosialiste wat die samelewing verabsoluteer en die mens sien as uitsluitlik die produk van die samelewing en wat eventueel dan die ganse opvoeding wil sosialiseer¹⁾, sal die tema van hierdie hoofstuk, nl. die samele= wing en die pedagogiese aspek, soos volg moet ont= plooi:

1) Coetzee. Inleiding tot die algemene teo= retiese opvoedkunde, p.50-51.

Eerstens sal die normatiewe aard van die samelewing ontleed word.

Tweedens volg 'n uiteensetting van die universaliteit van die pedagogiese werksaamheid en roeping in die samelewing.

Vervolgens sal 'n kernagtige analise gegee word van die vernaamste samelewingsvorme met die aandag aan die pedagogiese werksaamheid in elk een om die gemeenskaplike, d.i. die opvoedkundige lewensterrein, te bepaal.

II. Die normatiewe aard van die samelewing

'n Omlyning van die normatiewe aard van die samelewing, verg 'n vetrekpunt, d.w.s. 'n stelling-inname of 'n gesigspunt van waaruit 'n wetenskaplike blik op die samelewing gewerp kan word. Dit is o.m. ook uiters belangrik vir die bepaling van die status en rol van die onderwyser. Anders gestel: dit verg dus 'n bepaalde lewens- en wêreldbeskouing.

A. Wat is n lewens- en wêreldbeskouing

Stoker¹⁾ gee die volgende definisie: "n Lewens- en wêreldbeskouing is die geheel van antwoorde of oortuigings van die mens aangaande fundamentele vrae betreffende die oorsprong, sin, bestemming, doel en waarde van mens en wêreld en van hul verhouding tot God (of tot iets af=godies wat in die plek van God gestel word)."

Taljaard²⁾ beantwoord die vraag na wat n lewens- en wêreldbeskouing is, soos volg:

"Die lewens- en wêreldbeskouing is ons voorwetenskaplike visie, opgebou deur die jare van ons kindsbeen af en bepaal deur ons geloofs= oortuiging en opvoeding, aangaande God, wet en Skepping, wat die diepste dryfveer van ons denke, doen en late word en sodoende die rigtinggewende faktor in ons lewe is. Die lewens- en wêreldbe= skouing word deur die religie bepaal, daardie geestelike dryfveer in die mens se persoonlike

1) Stoker. Beginsels en metodes in die wetenskap, p.113.

2) Taljaard. Kursus in lewens- en wêreldbeskou= ingsleer en menslike samelewingsverbande, p.3.

lewe wat as die sentrale dryfveer alle lewens= uitinge beheers omdat dit vanuit die religieuse lewensentrum van die mens, nl. sy hart kom en die menslike lewe derhalwe op die ware of ver= meende oorsprong van alle bestaan rig. Die le= wens- en wêreldbeskouing is derhalwe die geheel van die mens se opvattinge wat sy denke, spreke en handele bepaal, rig en lei."

'n Lewens- en wêreldbeskouing veronderstel dus fundamentele oortuigings i.v.m. God, mens en die wêreld in sy geheel en in sy besondere werklikheidsvlakke, soos bepaal deur 'n religieuse grondmotief; dit ontwikkel deur die gemeenskap in progressiewe tradisiegebondenheid. Hierdie oortuigings is voorwetenskaplik in dié sin dat dit nie gekontroleerde wetenskaplike oordele be= vat nie; prakties gerig in dié sin dat dit gaan om konkrete en alledaagse dinge; dinamies in dié sin dat dit 'n vormende en drywende krag besit; fundamenteel in dié sin dat dit insny in die diepste ek van die mens en in die diepste lae van die werklikheid.¹⁾

1) De Klerk e.a. Roeping en werklikheid, p. 11-12.

Die lewens- en wêreldbeskoulike oortuigings is voorts religieus-begronde en - bepaald deurdat alle mense kragtens hulle geskapeheid aan God verbind is en ondanks die sondeval 'n behoefte en noodsaak aan 'n Godsbeskouing het, wat meebring dat geen mens neutraal teenoor God kan staan nie.¹⁾

Die lewens- en wêreldbeskouing is gekoppel aan en ontwikkel uit die gemeenskap deur voorbeeld en opvoeding; oordrag van kennis, gees en rigting; prediking; in gemeenskap met vriendekringe; volk en kultuur, die openbare mening, leesstof en massakommunikasiemedie.²⁾

Waar daar in hierdie hoofstuk afgestuur word op die universaliteit van die pedagogiese werksaamheid in die samelewing en samelewingsvorme, blyk dit reeds uit die bostaande dat die samelewing 'n pedagogiese taak vervul t.o.v. die vorming en handhawing van die mens se lewens- en wêreldbeskouing.

1) De Klerk e.a. op. cit., p.12.

2) Ibid., p.13-14.

Ten slotte t.o.v. die lewens- en wêreldbeskouing, blyk uit die bostaande dat die hele lewe in sy volheid van skakeringe en in sy volle omvang daarby betrokke is. Een van die fundamentele tekste uit die Bybel waarop die Calvinis hom beroep, is Rom. 11:35: "Want uit Hom en deur Hom en tot Hom is alle dinge." Die klem moet hier ook val op die "alle dinge".

B. Verskillende lewens- en wêreldbeskouinge

Wat lewens- en wêreldbeskouinge betref, doen dit sig in 'n ryke verskeidenheid voor, dog kan in breë trekke tot twee hoofrigtings gereduseer word, nl. die Christelike lewens- en wêreldbeskouing wat hom stel op die transendente standpunt, teenoor die nie-Christelike of kosmosentriese lewens- en wêreldbeskouings wat hulle stel op die immanente standpunt.

1. Die Christelike lewens- en wêreldbeskouing

Dit is die lewens- en wêreldbeskouing waaronder die teosentriese, d.w.s. die Godgerigte beskouings gegroepeer is en het die volgende as grondgedagte:

Die mens, in sy hele wese, in al sy vermoëns en kragte, staan onder die soewereine God; is voorwerp van Sy genade en moet Hom uit dankbaarheid dien. Daarby kom dat daar geen dubbel slagtigheid of dualisme in ons lewe mag wees nie. God is die oorsprong van alles en is dus absoluut soewerein oor alles wat Hy geskape het en daar is niks wat Hy nie geskape of in aansyn geroep het nie. Daar mag geen enkele sfeer wees van ons menslike bestaan waarvan gesê mag word dat dit onttrek is aan die gesag van God en Sy Woord nie. God hou die ganse skepping in stand en bestier alles deur Sy volmaakte Wilsbeskikking. Hy bepaal die bestemming en doel van alle dinge; ook die roeping van die mens om aan Sy wil gehoorsaam te wees en onder Sy bestel mede te arbeide. God is dus die begin en die einde van al ons denke, doen en late.

Wat die Christelike lewens- en wêreldbeskouing en derhalwe die transendente standpunt in die sosiologie betref, word erkenning verleen aan die verskynsel van wisselwerking tussen lewensbeskouing en wetenskap en dat die lewensbeskouing meer fundamenteel is as wetenskap vanweë die voorwetenskaplike kennis waarop die Christelike

lebensbeskouing berus, omdat dit oortuigings van die hart en geloof is. Hierin gaan die lewensbeskoulike waarhede alle wetenskaplike bewyse te bowe.¹⁾

Die uitgangspunt in die sosiologie is dus dié van die Christelike lewens- en wêreldbeskouing, waarvan die implikasie t.o.v. die sosiologie in die volgende aanhaling op ondubbelsinnige wyse uitgedruk word: "De positiewe sosiologie is in haar visie op de tipische structuren der empirische samenleving afhankelijk van de wijsgerige en de laatste is afhankelijk van het religieuse grondmotief, dat haar uitgangspunt vormt."²⁾

Die Christen-gelowige weet en glo dus volgens die Goddelike Woordopenbaring dat die oorsprong van die strukturele orde in die skepping, in die heilige en onveranderlike skeppingswil van God lê. Die ondersoeker glo dat God Sy wette en norme gegee het waaraan die skepping, die mens en die menslike samelewing onderworpe is.

1) De Klerk e.a., op. cit., p.17.

2) Dengerink. Critisch-historische onderzoek naar de sociologische ontwikkeling van het beginsel der "sovereiniteit in eigen kring" in de 19e en 20e eeuw, p.191.

Omdat die mens na die beeld en gelykenis van God geskape is en dus bedeel is met die nodige kennis en die wil om te kies, word hy hierteen=oor in verantwoordelikheid gestel.¹⁾ Verant=woordelikheid beteken rekenskap t.o.v. ons le=wens- en wêreldbeskouing. Eerstens is ons re=kenskap aan God verskuldig, wat gehoorsaamheid aan Sy Woord eis ooreenkomstig ons lewensbeskou=ing. Tweedens is ons verantwoording verskuldig aan die mens, omgewing, volk, kultuur en beska=wing. Jou lewensbeskouing kan meewerk aan die opbou of verval van jou medemens, jou omgewing, volk, kultuur, kerk en beskawing. Die mens staan in 'n gemeenskap van verskillende verbande en in al die verbande oefen mense op mekaar invloed uit, ten goede of ten kwade. Derdens is die mens verantwoording aan homself verskuldig, aan=gesien die mens is wat sy lewensbeskouing is. Sy motivering, persoonlikheid, karakter, ideale, optredes ens. word bepaal deur sy lewensbeskou=ing. Vir sy selfontplooiing as mens is hy dus van

1) Fourie. 'n Sosiologiese beskouing oor die plek en taak van die kerk in die samelewing, p.32.

sy lewensbeskouing afhanklik.¹⁾

2. Die nie-Christelike lewens- en wêreld= beskouinge

Teenoor en in direkte kontras met die Chris=
telike of teosentriese lewensbeskouing met God
as sentrale motief, staan die kosmosentriese
lewens- en wêreldbeskouings wat iets in die wê=
reld verabsoluteer, w.o. die humanistiese lewens=
en wêreldbeskouings met die mens as sentrale
motief. Hierdie lewensbeskouings is gebaseer
op die immanente standpunt, m.a.w. hulle soek
die oorsprong van die strukturele orde binne die
skepping. Die mens en die samelewing word ge=
stel as die middel- en doelpunt van alle dinge.

Hoe interessant dit egter ookal mag wees,
ontbreek die ruimte in die eerste plek en val
dit tewens in die tweede plêk buite die bestek van
hierdie navorsing om alle moontlike en denkbare
lewensbeskouings breedvoerig toe te lig. Der=

1) De Klerk e.a., op. cit., p.15-16.

halwe word met die volgende enkeles volstaan:

a. Die deïsme¹⁾

Een van die mees funeste invloede in ons volkslewe was wat eintlik vanuit die Engelse deïstiese lewens- en wêreldbeskouing op ons in= gewerk het, nl. dat die gesag en die lig en die krag van Gods Woord beperk is tot die privaat en persoonlike lewe van die gelowige. Die open= bare lewe in die wêreld van wetenskap en poli= tiek, van arbeid en industrie, van kuns en ont= spanning, word geheel en al onttrek aan die toets en die tug van die Woord van God.

b. Die pragmatisme

Die pragmatisme leer dat die praktyk die beginsel bepaal. Slegs die onmiddellike doel is van belang.²⁾

1) De Klerk e.a., op. cit., p.22.

2) Landman & Kilian. Leesboek vir die opvoed= kundestudent en onderwyser, p.27-39.

c. Die liberalisme

Die menslike individu is die bousteen van die samelewing en sy regte, belange en vryhede moet bevorder word.¹⁾ Die liberalisme is gekant teen enige poging om die individu te laat konformeer met die meerderheidsbeskouing.²⁾

d. Die sosialisme

Dit is die lewensbeskouing wat die samelewing in die middelpunt en as die swaartepunt van die lewe stel.³⁾

e. Die positivisme

Die feitlike en empiriese word verhef tot die albeginsel.⁴⁾

- 1) Stoker. Die stryd om die ordes, p. 16.
- 2) Landman & Kilian, op. cit., p.41.
- 3) Coetzee. Inleiding tot die algemene teoretiese opvoedkunde, p.49.
- 4) De Klerk e.a., op. cit., p.22.

f. Die eksistensialisme

Dit is die lewensbeskouing wat die menslike eksistensie verabsoluteer. Die wese van die mens en sy norme word bepaal deur sy eksistensie. Die mens bepaal dus self sy norme; gevolglik is daar geen sprake van normatiwiteit nie.¹⁾

g. Die volgende lewensbeskouings word slegs bygenoem:²⁾ Die rasionalisme met die menslike rede as albeginsel; die naturalisme met die biologiese as albeginsel; die sciëntisme met sy wetenskapsverering en die materialisme met die stoflike as albeginsel.

Met hierdie enkele opmerkings aangaande sekere kosmosentriese lewens- en wêreldbeskouings, word volstaan.

-
- 1) Landman & Kilian, op. cit., p.65; Van der Walt. Histories-prinsipiële beskouing oor die opkoms, die veld van ondersoek en die betekenis van die opvoedkundige sosiologie, p.112.
- 2) De Klerk e.a., op. cit., p.22.

C. Die roeping tot handhawing, verdieping en uitbouing van die Christelike lewens- en wêreldbeskouing

Die grond vir die handhawing van ons Christelike lewensbeskouing is dat dit die Goddelike waarheid as inhoud het en handhawing hiervan gee sin, orde, betekenis en gehoorsaamheid in alle verbande.

Die noodsaak vir die handhawing van die Christelike lewensbeskouing, is geleë in die bedreiging in ons tyd van hierdie lewensbeskouing deur magte wat saam getipeer kan word as sekularisme, wat beteken die afwysing van die seggenskap van God en geloof in die lewenswerklikheid; horisontalisme, wat beteken dat die vertikale lyn tussen God en werklikheid verban word na die godsdienstige lewe van die mens; kompromisisme, wat 'n poging is om die Christelike lewensbeskouing op afgewaterde wyse aan te pas by of te versoen met die moderne lewens- en wêreldbeskouing en 'n neutralisme, d.w.s. 'n houding en optrede wat òf onverskillig staan teenoor die Christelike le-

wensbeskouing, òf dit wil isoleer van die werk=
likheid.¹⁾

Die lewens- en wêreldbeskouing van elke mens is egter nie net 'n teoretiese insig nie, maar is ook juis prakties en dinamies van aard. Dit blyk o.a. duidelik uit die invloed van die lewensbeskouing op die menslike bedrywighede, die veranderings wat dit in die wêreld meebring en die rigtende en leidende invloed soos bv. van die ekonomie, industrialisme, tegniek, wetenskap, kuns ens. op die gang van die geskiedenis.

Nou soek die mens bewus of onbewus na 'n lewens- en wêreldbeskouing wat sy kennis, as=
ook al sy doen en late volgens 'n vaste koers, m.a.w. volgens waarheid kan rig en lei. Van die wêreld gaan daar 'n voortdurende invloed uit op die mens wat hom tot die vorming van 'n lewens- en wêreldbeskouing dring.²⁾

Die "materiële" grondbeginsel van die Cal=
vinistiese Reformasie, nl. dat God algenoegsaam,

1) De Klerk e.a., op. cit., p.16.

2) Fourie, op. cit., p.57.

absoluut Selfgenoegsaam is; dat Hy vir Sy bestaan niks, absoluut niks nodig het nie en van niks, absoluut niks afhanklik is nie; dat alles wat was en sal wees, uit, deur en tot Hom is, geld vir alle menslike bedrywighede - ook vir die ordes wat die mens op aarde wil verwesenlik.¹⁾

Die "formele" grondbeginsel van die Christelike Reformasie is die Goddelike onfeilbare gesag van die Heilige Skrif wat ook van universele betekenis vir die mens is en in universele sin 'n lig op sy pad en 'n lamp vir sy voet is.²⁾

"So kom alles dan in 'n lyn met die uitgangspunt van die Christelike lewensbeskouing as 'n heenwys en heenlei na Bo. Alles is dus Godgerig: 'n heenlei na 'n vaste eindpunt. In onderworpenheid bly die mens aan God gebonde met 'n verantwoordelike en normbesef, wat sy vertikale en horisontale bindinge en verhoudinge in diens van sy Skepper en medemens lei en rig."³⁾

1) Stoker. Die stryd om die ordes, p.220.

2) Ibid.

3) Van der Walt aangehaal deur Fourie, op. cit., p.33.

Die noodsaaklikheid vir die handhawing, uitbouing en inskerping van die regte lewens- en wêreldbeskouing spreek dus vir sigself: dit bring o.a. mee weerbaarmaking van die mens teen interne en eksterne magte; 'n ordelike perspektivering van die samelewing en die ganse werklikheid waarin die mens hom as geroepene tot kultuurvorming bevind, d.w.s. waarin hy die aksiesentrum is; die lewens- en wêreldbeskouing gee uitsig en insig, nie bloot teoreties nie, maar ook en veral t.o.v. die praktiese, die konkrete en die alledaagse dinge. Die denke, doen en late van die mens wortel aldus in sy lewens- en wêreldbeskouing en word daardeur bepaal.

Omdat elke lewens- en wêreldbeskouing as uitgangspunt op 'n bepaalde religieuse grondmotief berus,¹⁾ dien dit in die sosiologie ook as grondbeginsel vir die bepaling van die normatiewe aard van die samelewing.

1) Dengerink, op. cit., p.191.

D. Die transendente standpunt in die sosiologie by die bepaling van die normatiewe aard van die samelewing

1. Die skeppingsorde

Uitgaande van die aanvaarding dat alles uit, deur en tot God is en dat "God een God (is) van orde"¹⁾, is die basis van die religieuse grondmotief dat God se hele skepping, d.w.s. die heelal of kosmos, getuig van ordelikheid in die betekenis van dat Hy wil dat alles in Sy skepping met orde sal geskied.²⁾ Hiervolgens is God die almagtige Skepper van die tydelike wêreldorde in transendente en absolute sin, met die wet as grens tussen Hom en die kosmos, sodanig dat die wet slegs 'n afperking inhou na die kant van die mens of geskapene. Aan hierdie wette is die ganse skepping dus onderworpe. Niks wat geskep is kan dus ooit selfgenoegsaam wees nie. Die skepping of 'n aspek daarvan, mag nie verabsoluteer of vergoddelik word nie.³⁾

1) Grosheide. Korte Christelike encyclopaedie, p.818.

2) Ibid.

3) Venter. Wysgerige temas, p.12.

In die skepping tref ons nou 'n radikale verskeidenheid aan wat God as oorsprong, aard en bestemming het: "Gods Schepping is één groot en rijk geheel, in volle zin een kosmos, een sie=raad. Maar een kosmos met rijke zinverscheiden=heid, en in die verscheidenheid veel samenhangen, door welke de eenheid bewaard word."¹⁾ Hier dien ook die beginsel van die kosmiese wetsorde, nl. dat God die ganse skepping gestel het onder Sy wil en wet. Met wet word hier bedoel "het inbegrip van alle goddelike ordinantiën, wet=matigheden en normen die hun oorsprong hebben in de souvereine wil van de grote Schepper en die gelden voor het geschapene. Aan de godde=lijke wet is de kosmos met al wat er in is on=derworpen. Alle schepselen moeten aan hun Maker gehoorzamen."²⁾

Wat die kosmiese wetsorde betref, is dit egter nie 'n orde van afsonderlike wette nie. Dit is 'n veelheid van goddelike wette wat deur die Skepper in 'n bepaalde orde of reëlmaat oor

1) Spier. Inleiding in de wijsbegeerte der wetsidee, p.55.

2) Ibid., p.39.

Sy skepsels gestel is, sodat dit nie willekeurig deurmekaar lê nie. Die baie wette korrespondeer met die verskillende fasette of aspekte van die geskapene, of dit nou plante, diere of mense, gebruiks- of kunsvoorwerpe, gesinne, bedrywe of kerke, state ens. is. Al die wette van 'n bepaalde soort vorm tesame 'n wetskring en elke ding word deur al die wetskringe deursny waar in dit as subjek fungeer.¹⁾

Dooyeweerd²⁾ onderskei veertien sodanige wetskringe of modaliteite wat strek vanaf die minste gekompliseerde getalsaspek tot by die mees gekompliseerde pistiese aspek. Venter³⁾ onderskei vyftien oorspronklike onherleibare aspekte. Dit op sigself hoef egter geen teenstrydigheid in te hou nie, aangesien Spier⁴⁾ meld dat Dooyeweerd en Vollenhoven dit bena=

1) Spier, op. cit., p.47-48.

2) Ibid., p.51.

3) Venter, op. cit., p.19.

4) Spier, op. cit., p.50.

druk het dat hulle sisteem van die wetskringe geen geslote sisteem moet wees nie en oop moet wees vir die latere toevoeging van wetskringe wat voorheen nie as selfstandige modaliteite onderskei is nie. Die fisiese aspek van energiewerking is gevolglik bygevoeg en wel tussen die fisiese kring of die aspek van beweging en die biotiese aspek.

Die skepping gee hom dus nie aan ons in 'n ordelose veelheid van wette en dinge nie, maar as 'n skeppingsorde waarin elke gegewe sy besondere aard, plek en doel het. Ontleding van die onderskeibare werklikheidsaspekte sal reeds die wondervolle argitektoniese struktuur van die sigbare wêreld aan die lig laat tree.

Die vyftien werklikheidsaspekte of wetskringe of modaliteite word soos volg gerangskik en ingedeel:¹⁾

Die eerste ses aspekte behoort tot die natuurryk, terwyl die oorblywende nege tipies is

1) Venter, op. cit., p.19-21; Spier, op. cit., p. 69-98; Fourie, op. cit., p.48-49; De Klerk e.a., op. cit., p.184-185.

van die kultuurryk; al vyftien gerangskik vanaf die heel eenvoudigste op tot die mees gekompliseerde werklikheidsaspek.

a. Die aritmetiese of getalsaspek

Dit is die eenvoudigste aspek van die kosmiese werklikheid. Elke ding is telbaar - al kan jy totaal niks anders van hom sê nie. Sy bestaan kan in getalle uitgedruk word.

b. Die aspek van ruimtelikheid

'n Ding is meetbaar in lengte, breedte en hoogte. Dit neem plek in beslag in die heelal. Hierdie eersgenoemde twee aspekte vorm die studieveld van die wiskunde.

c. Die aspek van suiwere beweging of die fisiese aspek

Hierdie aspek moet van fisiese energiewerking onderskei word waarin dit slegs analogies funksioneer. Hierdie aspek besit dus 'n eie soewereine aard en begrens die studieveld van die kinematika.

d. Die fisiese aspek van energiewerking

By hierdie aspek is daar nog nie sprake van organiese lewe nie, maar dit is tog reeds meer gekompliseerd as kinematiese beweging. Hierdie aspek vorm die terrein van die fisika en die chemie.

Die genoemde vier aspekte is almal eie aan die stoflike, lewlose dinge. Elk van dié aspekte het 'n unieke eieaard, is onderhewig aan eiesoortige wette en kan nie na 'n ander aspek herlei word nie.

By die volgende aspek word derhalwe 'n nuwe terrein betree.

e. Die biotiese

Dit het te make met die organiese lewe van die skepsele. Hier word derhalwe die lewensverskynsel - hoe elementêr ookal - gevind.

f. Die psigiese

Waar plante ook reeds deel het aan die vorige aspek, word hier hoër gestyg tot by die dierlike bestaan. Die dier vertoon dus al vyf die voorgenoemde aspekte, dog die gevoelslewe kom by die dier by.

Bostaande ses aspekte behoort dan nou tot die natuurryk en begrens die studiegebied van die natuurwetenskappe. Die mens gaan egter nog hoër as die plant of die dier. Vervolgens word dus weer 'n nuwe terrein betree.

g. Die logies-analitiese aspek

Dit is die eerste aspek wat tipies eie is aan die mens. Die mens kan onderskeidend dink en op bewuste wyse kennis omtrent dinge versamel, waardeur hy hom radikaal onderskei van die dier, die plant en die ding. Ook al die ander aspekte wat nog genoem gaan word, kom slegs by die mens voor. Hierdie aspek word deur die logika bestudeer.

h. Die historiese aspek van kultuurvorming

Die mens beskik ook oor kultuurvormende mag, d.w.s. oor 'n mag om dit wat in die natuur aan hom gegee word, om te vorm om 'n hoër bestemming daaraan te gee en aldus sy lewe te verryk.

i. Die simboliese of linguale aspek

Die mens ken sekere betekenis toe aan sekere simbole en tekens. Hy vorm skrif uit lettertekens en taal uit klanktekens. Tot simbole word voorts gereken vlae, standbeelde, vuurtoringligte ens.

j. Die sosiale aspek

Hierdie aspek word gekarakteriseer deur die omgang tussen mense onderling. As mense met ons met mekaar op velerlei maniere kontak en gemeenskap.

k. Die ekonomiese aspek

Die mens beskik oor die vermoë om die waarde van dinge te bepaal en op grond daarvan spaarsaam te lewe.

l. Die estetiese aspek

Dit het betrekking op die waardering van skoonheid. Die mens het die gawe om die geskape na hul skoonheid te waardeer, hulle te beoordeel na die mate van harmonie wat hulle kenmerk.

m. Die juridiese aspek

Die mens het die besef van reg en onreg. Waar bepaalde regte in die gedrang kom, is daar in die mens 'n innerlike drang om die reg deur middel van vergelding te herstel.

n. Die etiese aspek

Elke mens het 'n besef van en 'n behoefte aan liefde. Hy is in staat om liefde in allerlei tydelike verhoudinge te beleef, soos bv. in die huwelik en gesin, in vriendskap en naasteliefde.

o. Die pistiese of pisteutiese aspek

Dit is die aspek van geloof. Dit is die hoogste aspek van die menslike bestaan. Elke mens streef daarna om deur sy geloof - of dit

nou al waar of vals is – die vaste grond en sekerheid te vind vir sy lewe.

Hierdie verskeidenheid soos in bostaande werklikheidsaspekte beliggaam, word deur 'n innerlike wetmatige samehang gekenmerk. Die hele skepping is dus as 'n eenheid geskape; alles is met alles verbind; die een veronderstel die ander, is daarvan afhanklik en vul die ander aan¹⁾, dog die werklikheidsaspekte is onderhewig aan eie wette wat onderling onherleibaar is²⁾. "Dat is dus de bouworde daarvan, die aan de aspecten of elementen, die daaraan zijn te onderkennen een bepaalde plaats en functie in het geheel aanwijst en waardoor aan dat geheel zijn eigen bijzonder karakter, zijn eigen aard wordt verleend."³⁾

Dit gaan in wese dus hier ook om die roeping van die mens op elke lewensterrein, nl. die toepassing van Bybelse prinsipes vir die praktiese lewe in die betekenis van hoe mensever-

1) Fourie, op. cit., p.34.

2) Venter, op. cit., p.21.

3) Van Dijk, op. cit., p.65.

houdinge, handelinge en gebeurtenisse behoort te wees op alle terreine van die lewe. Dus word uit die Bybelse prinsipes waardes vir struktuur=
prinsipes gestel en daarvolgens norme vir die lewenspraktyk uitgewerk. Soos die samelewing verander, is dit die roeping van die wetenskap=
like om die norme só te wysig dat dit van prak=
tiese waarde kan wees deurdat mense daaraan kon=
formeer in variasies van graadverskille. 'n Norm word dus vanuit die beginsel gepositiveer tot 'n "positiewe regel die een bepaalde wijze van ge=
drag of handelen voorschryf of verbiedt,"¹⁾ met as kenmerk die uiteindelijke toespitsing op die konkrete situasie hier en nou.

Waar die natuurwette, d.w.s. soos vervat in die voor-analitiese wetskringe, 'n dwingende karakter het²⁾, het die norme, d.w.s. soos ver=
vat in die na-analitiese of normatiewe wetskringe, 'n dringende karakter wat tot gehoorsaamheid en wetsvervulling dring, maar nie dwing nie.³⁾

1) Van Dijk, op. cit., p.57.

2) Stoker. Beginsels en metodes in die weten=
skap, p.121.

3) Fourie, op. cit., p.38.

Norme kan dus oortree word. "Social norms may or may not be generally observed in the actual conduct of the people to whom they pertain."¹⁾

Alhoewel die norm oortreebaar is, doen dit geen afbreuk aan sy noodwendigheids-, algemeen-geldigheids- en normatiewe karakter nie, want die norm skryf voor hoe die mens behoort te handel. Hierdie vrye keuse van die mens teenoor sy medemens, die groep en die normkarakter van die wet, sit hom dus voort in die na-analitiese of normatiewe kringe, d.w.s. die aspekte wat tipies is van die kultuurryk.

Die sosioloog sal deur moeisame en geduldige arbeid hierdie wette en prinsipes moet bestudeer en die opgestelde norme op wetenskaplike wyse moet uittoets en verifieer vir toepassing met die oog op konformering en variasies van konformering.²⁾

-
- 1) Cuber. Sociology. A synopsis of principles, p.209.
 2) Fourie, op. cit., p.39-40.

2. Die samelewingsorde

Aangesien die sosiologie as menswetenskap die tussenmenslike verhoudinge in die samelewing bestudeer, bring die transendente standpunt in die sosiologie mee dat die sosioloog na analogie van die skeppingsorde, die samelewing sien en benader as 'n samelewingsorde.

Verder, aangesien die samelewing 'n samelewing van mense is en slegs die mens deel het aan al die aspekte, deursny hulle almal by implikasie alle samelewingsvorme en - verbande. Die normkarakter van die wet sit hom egter slegs voort in die na-analitiese of normatiewe wetskringe, wat meebring dat die positiveringsproses van norme om dit in ooreenstemming te bring met die praktiese en konkrete situasie hier en nou, hom binne die na-analitiese wetskringe laat geld. Dit op sigself beteken wisselwerking tussen die normatiewe en feitlike orde. Gevolglik sal dus, ten einde die samelewingsorde te omlyn, aandag gegee word aan die strukturele orde, die normatiewe orde en die feitlike of funksionele orde.

mekaar; elkeen het sy eie soewereiniteit wat deur die ander nie aangetas mag word nie, terwyl die verbande onderling met mekaar vervleg is¹⁾, aangesien alle verbande, as bestaande uit mense, 'n subjeksfunksie in al die wetskringe het.²⁾

" Die begrip "struktuur" verwys dus na die orde, waarvolgens 'n geheel opgebou word uit bepaalde dele, maar dan so opgebou dat elkeen van hierdie dele sy bepaalde plek en funksie in die geheel aangewys word, om sodoende 'n geheel te kry van 'n besondere karakter en eie aard. In hierdie sin kan ons praat van die struktuur van 'n mens, plant, dier of ding, van 'n gebou, van 'n musiekstuk, van 'n taal, van 'n handeling, bv. bemin, 'n gebeurtenis, bv. 'n rewolusie, van 'n sosiale proses, bv. verstedeliking, industrialisasie, maar ook van die struktuur van die maatskappy, ja van die samelewing."³⁾ Die beskouing van Mannheim⁴⁾ nl. dat die struktuur

1) De Klerk e.a., op. cit., p.185.

2) Spier, op. cit., p.183.

3) Du Preez. Prolegomena, p.14-15.

4) Mannheim. Man and society in an age of reconstruction, p.230.

a. Die strukturele orde

Die visie van die positiewe sosiologie is gerig op die tipiese strukture van die empiriese samelewing wat as sodanig deel uitmaak van die skeppingsorde en van hierdie samelewing en die tipiese strukture daarvan, skryf Van Dijk¹⁾ dat die menslike samelewing en samelewingsvorme 'n samelewingsorde veronderstel, want "wie struktuur zegt, verwys daarmee naar de idee van orde."²⁾

In die algemeen verwys die begrip "samelewingsorde" na die totaliteit van die samelewing, die samelewingsvorme, tussenmenslike verhoudinge, handeling en gebeurtenisse en kultuur, dog die begrip omsluit egter ook 'n sekere kwaliteit van tussenmenslike verhoudinge, handeling en gebeurtenisse. "Critically the reference is to a certain quality, namely the smooth, efficient, logical, aesthetic and ethical interactional functioning of individuals and groups within any such totality."³⁾ In so 'n totaliteit lê die groepe of samelewingsvorme neweskikkend en gekoördineerd langs

1) Van Dijk, op. cit., p.59.

2) Ibid., p.204.

3) Fairchild. Dictionary of sociology and related sciences, p.287.

stel. 'n Oorheersing van die een verband oor 'n ander, gee aanleiding tot die een of ander -isme, bv. kerkisme n.a.v. hierdie voorbeeld en is in stryd met die beginsel van soewereiniteit in eie kring.

Hierdie beginsel van soewereiniteit in eie kring is gebaseer op die beginsel van soewereiniteit in eie wetskring, wat beteken 'n universaliteit in elke wetskring, m.a.w. die onherleibaarheid van die werklikheidsaspekte binne die wetskringe of modaliteite. "Universaliteit in eigen kring wil zeggen, dat de gehele tijdelike werkelijkheid in haar volle samenhang zich uitdrukt binnen de grenzen van iedere wetskring."¹⁾ Sodanige onderlinge herleiding van die werklikheidsaspekte gee aanleiding tot die eis van 'n primêre vergoddelyking van die een of ander funksie volgens die immanente wysbegeerte, m.a.w. hieruit ontstaan eweneens die een of ander -isme volgens die vergoddelyking van funksies, soos bv. historisme, psigologisme, biologisme, sosialisme ens.²⁾

1) Spier, op. cit., p.105.

2) Ibid., p.105.

as sodanig die prinsiep is wat die ordening van die sosiale werklikheid bepaal, onder=skryf die gedagte soos in die voorgaande aan=haling uitgedruk.

Die strukturele orde van die samelewing be=teken in wese dat die samelewing ingedeel kan word in samehangende en verbandhoudende aspekte soos wat hulle hulle bepaalde funksies het in die spesifieke plek wat hulle in die struktuur beklee.

'n Belangrike kenmerk van die samelewings=orde is die handhawing van die beginsel van soe=wereiniteit in eie kring wat betref die funksies van die samelewingsverbande soos die gesin, kerk, staat, skool en bedryf. Hierdie soewereiniteits=beginself is direk aan die Woordenopenbaring ont=leen; God het immers alle dinge na hul aard ge=skape. Elke samelewingsvorm het 'n struktuurnorm wat die positiewe norme vir die aard van die men=severhoudinge, handelinge en gebeurtenisse vas=

Die strukturele orde impliseer verder ook 'n rangorde in waardes wat tot vergestaltung kom in die normatiewe orde as een ordestruktuur in die samelewing en die wisselwerking met die empiriese gedraginge van die mens wat deur 'n ooreenstemmende feitlike of funksionele orde voorgestel word.

Ten einde die samehang van die normatiewe en feitlike of funksionele ordes van die strukturele orde nader toe te lig, sal op die inhoud van elkeen ingegaan moet word.

b. Die normatiewe orde

Die normatiewe orde verwys na die rangorde van norme wat 'n bepaalde kwaliteitsmaatstaf in die betekenis van waardes t.o.v. die taak en roeping van die mens in sy verskillende groepsverbande uitdruk. Omdat die samelewing as sodanig bestaan uit 'n verskeidenheid van groepe, impliseer die normatiewe orde "een ontzaglijke verskeidenheid en verwevenheid van talloze normsferen. Elk gezin, elk kerk, elk dorp, elk staat, elk vereniging, elk maatschappelijke kring vormt zo 'n normsfeer, kortom elke indivi-

duele samenlewingsstruktuur is tevens het gebied van een eigen positief normencomplex.¹⁾ Omdat elkeen van die bogenoemde samelewingsgroepe 'n eie struktuur het, beteken dit dat die struktuur meer is as die somtotaal van sy lede en dele²⁾ wat dan meebring dat die elemente wat die totaliteit van alle strukture konstitueer, nie gelyke betekenis en waarde het vir alle samelewingsvorme nie.³⁾ "Voor de kerk zijn geloof en liefde belangrijker dan techniek, recht, economie of schoonheid. Maar voor het bedrijf zijn techniek en economie belangrijker dan schoonheid, recht, etc."⁴⁾

Ter wille van die teoretiese omsluit samelewingstrukture al die aspekte, van die getalsmatige tot die pisteutiese,⁵⁾ en funksioneer dus as 'n eenheid t.o.v. die volle werklikheid, maar samelewingstrukture kan ook van mekaar onderskei word op grond van die aspekte wat daarin primêr is, d.w.s. wat daarin in die brandpunt

1) Van Dijk, op. cit., p.58. ,

2) Ibid., p.59.

3) Ibid., p.60.

4) Ibid., p.60.

5) Spier, op. cit., p.51.

van belangstelling staan. Hierdeur verkry die verskillende strukture hulle eie individualiteit, soos dit na vore tree in die doelstellings en aktiwiteite van elkeen, d.w.s. deur die onderskeie struktuurnorme wat die aard van elke groep of sosiale struktuur bepaal, want elke struktuurnorm is werksaam as 'n sosiale krag¹⁾ in die samelewing.

Die struktuurprinsipe van die verbande moet teoreties dus enersyds benader word vanuit die bestemmingsfunksie waardeur die radikaal-tipe van die verband bepaal word en die funksies op individuele wyse gerig word en waardeur die funksies 'n interne strukturele samehang verkry, asook andersyds vanuit die funderingsfunksie waarin die individualiteit van elke verband sy grondslag vind.²⁾

Daar is in elke samelewingsvorm elemente wat afhanklik is van en gekwalifiseer word deur ander, wat dan die kwalifiserende of leidende as=

1) Van der Walt. Histories-prinsipiële beskouing oor die opkoms, die veld van ondersoek en die betekenis van die opvoedkundige sosiologie, p.398.

2) Spier, op. cit., p.183.

pek of element genoem word: "Ook binnen de samenlevingsstructuren kunnen wij een leidend functie aanwysen. Het gezin is bv. naar zijn aard gequalifiseerd als een morele liefdesgemeenschap, een bedrijf als economische gemeenschap."¹⁾

Elke samelewingsvorm het dus 'n onverbreeklike samehang met sy bestemmings- en funderingsfunksie waaraan dit sy ontstaan de danke het. Ons kwalifiseer dan 'n bepaalde samelewingsvorm op grond van die leidende funksie, bv. die gesin as 'n morele liefdesgemeenskap tussen ouers en kinders waarbinne die liefdesverhouding tipies gefundeerd is in biotiese bande van bloed in die eerste graad van afstamming.²⁾

Die normatiewe orde van 'n samelewingsvorm vind dus gestalte in die empirie van alle aspekte van die konkrete werklikheid, nl. die feitlike orde, d.w.s. in daardie funksies van die lid en van die groep as geheel waarmee die lid in vormende wisselwerking en vervlegting is.

1) Dengerink, op. cit., p.183.

2) Ibid., p.184.

Dit gebeur onder die klem van die struktuurnorm waarin die doel van 'n groep opgesluit is.¹⁾ In verband hiermee sê Van Dijk :....."en die bepaalde struktuur, waardoor elke soort van saamenlevingsvorm gekenmerk word, maak die saamenlevingsvormen ook geëigend tot bepaalde levensdoel en levensaktiviteit,"²⁾ m.a.w. die normatiewe aard daarvan. Dit gebeur in werklikheid op die volgende wyse:

"Als daarom de mensen hun gesamenlijke aktiviteit willen ontplooi in een bepaalde richting, naar een bepaald aspekt van het leven, dan kiezen zij daartoe die saamenlevingsvorm, die tot dat bepaalde levensterrein geëigend is; de kerk voor godsdienstig leven, de staat voor de openbare orde, het bedrijf voor de behoeftevoorziening, het gezin voor het intiem verwantschapsleven, het huwelik voor het seksuele liefdeleven, etc."³⁾

1) Fourie, op. cit., p.53.

2) Van Dijk, op. cit., p.60.

3) Ibid.

Merrill & Eldridge¹⁾ konkludeer t.o.v. die bostaande: "Social institutions are thus social patterns that establish the organized behavior of human beings in the performance of basic social functions. These functions include the socially sanctioned birth of children, the socialization or training of children, earning a living, the propitiation of supernatural powers and the social control of the constituent members of the group." Die kern van hierdie aanhaling is dat die bestemmings- en funderingsfunksie d.w.s. die kwalifiserende funksie van die verskillende genoemde groepe, normatief van aard is: die doeleindes van die samelewingsvorme hou waarde-oordele in.²⁾

Hierdie normatiewe orde, as ingeskape orde in die mens en sy samelewing, verteenwoordig die grondliggende deur God gegewe norme vir die samelewingsgroepe van hoe die mensverhoudinge, handeling en gebeurtenisse daarin behoort te wees. Maar saam met die normatiewe aard kry ook die feitlike of funksionele orde van die so-

-
- 1) Merrill & Eldridge. Culture and society. An introduction to sociology, p.375.
 2) Fourie, op. cit., p.53-54.

siale verhoudinge, handelinge en gebeurtenisse, konkrete betekenis vanweë die wisselwerking en integrasie van die twee ordes.

c. Die feitlike of funksionele orde

Kragtens die opdrag aan die mens, het hy bepaalde funksies te vervul in alle samelewings-terreine en -groepe waaraan hy deel het en hierdie funksies kan nooit ontkoppel word aan die wesentlike sosiale norme van die verskillende strukture nie.¹⁾ Daarom is die funksies wat vervul word in en deur die verskillende samelewings-terreine en -groepe, 'n integrale deel van die struktuur waarbinne die funksies vervul word.²⁾

Dit beklemtoon die innige verband tussen struktuur en funksie, wat deur Mannheim³⁾ onderskryf word wanneer hy daarop wys dat feite en struktuur deurgaans met mekaar saamhang en dat feite 'n sinvoller betekenis verkry alleen wan-

1) Dengerink, op. cit., p.189.

2) Du Preez, op. cit., p.14-15.

3) Mannheim, op. cit., p.26.

neer die funksies daarvan duidelik begryp word, aangesien dit die struktuur van die samelewingstotaliteit is wat lig werp op die werklike funksies en werklike betekenis van die dele van hierdie totaliteit.¹⁾

Die konnotasie van die normatiewe orde met die feitlike of funksionele orde word verder deur Dengerink²⁾ omskryf wanneer hy dit stel dat die strukture in hulle verwerkliking in die samelewing vervleg is en mekaar wedersyds beïnvloed, waarmee bedoel word dat die funksies van die mens en die groep in die samelewingstotaliteit sentreer om die deur God gegewe wette en norme te realiseer en dat die vervulling van hierdie funksies in die verskillende samelewingsvorme, 'n ooreenstemmende waarde in die normatiewe orde verkry. Dit impliseer dus 'n wisselwerking tussen die feitlike orde enersyds, d.w.s. die empiriese of ervaringsfeite betreffende die vervulling van funksies in die konkrete werklikheid, en die normatiewe orde andersyds, waarin die

1) Wilson & Kolb. Sociological analysis, p.846.

2) Dengerink, op. cit., p.191.

funksiesooreenstemmende waardes verkry in die betekenis van 'n kwaliteitsmaatstaf van die norm - in die laaste instansie getoets aan die Norm Jesus Christus.

Hiermee is in breë trekke by wyse van enkele riglyne 'n oorsig gegee van die normatiewe aard van die samelewing ten einde vervolgens die plek van die pedagogiese werksaamheid in hierdie ordelike samehang te bepaal en te ontleed.

III. Analise van die pedagogiese werksaamheid in die samelewing

In die vorige afdeling is aangetoon dat die menslike samelewing 'n geordende, normatiewe samelewing na struktuur en funksie is. Waar daar in hierdie afdeling besin word oor die pedagogiese werksaamheid in die samelewing, word daarmee bedoel die universele aard van die pedagogiese werksaamheid, d.w.s. die opvoedingswerksaamheid na sy breedste sin en betekenis in die samelewing.¹⁾ In die volgende en ook laaste afdeling

1) Van der Walt. Histories-prinsipiële beskouing oor die opkoms, die veld van ondersoek en die betekenis van die opvoedkundige sosio-logie, p.42.

van hierdie hoofstuk sal die pedagogiese werksaamheid binne enkele van die vernaamste samelewingsvorme as sodanig uiteengesit word.

A. Die universaliteit van die pedagogiese werksaamheid en roeping

Die opvoedingswerksaamheid as universele verskynsel in die menslike samelewing, het reeds die belangstelling van verskillende skrywers gaande gemaak.

Kuypers e.a.¹⁾ konstateer in hierdie verband: "Het feit der opvoeding heeft binnen de mensen-wêreld een volstrekt algemeen karakter. Een menselijke gemeenschap, waarin niet opgevoed wordt, bestaat niet."

Voortspruitend uit bostaande aanhaling is dit egter nou noodsaaklik om die begrip "gemeenskap" enigsins te kwalifiseer, aangesien dit 'n spesifieke of bepaalde, sowel as 'n algemene of

1) Kuypers e.a. Feestbundel uigegeven ter geleghenheid van het vijfentwintigjarig jubileum als hoogleraar van doctor Jan Waterink, p.105-106.

universele aard kan hê. Waterink¹⁾ sê o.a. in hierdie verband:

"Maar wanneer ik het woord 'gemeenschap' neem in de algemene zin van de mensheid, dan is het enige wat gemeen is aan alle leden van de gemeenschap dit, dat zij mensen zijn. In deze zin is het woord 'gemeenschap' eigenlijk ont=daan van zijn specifieke betekenis. Men zegt met 'gemeenschap' in dit geval niets anders dan: de totaliteit van de mensheid. Deze vorm van gemeenschap kan in de praktijk als 'gemeen=schap' trouwens nooit worden gerealiseerd. Men kan niet iets anders dan alleen het 'mens zijn' met alle mensen gemeen hebben."

Dit blyk dus dat vir die ontplooiing van die begrip "universaliteit van die pedagogiese werksaamheid in die menslike samelewing", die begrip "samelewing" hier tog nouer of enger af=gegrens moet word as wat dit onafgegrensd bloot na die ganse mensheid verwys. Daar moet dus 'n ander gemeenskaplikheid in die mensheid of sa=

1) Waterink. Theorie der opvoeding, p.528.

samelewing blootgelê word, benewens die enkele gemeenskaplikheid, naamlik dat alle lede daarvan mense is, ten einde dit in die sin van "gemeenskap" te kan aanwend.

Vir die Christen-gelowige wat die samelewing vanuit sy lewens- en wêreldbeskouing, d.w.s. vanuit die religieuse grondmotief in oënskou neem, is dit egter geen probleem nie, aangesien hy met samelewing bedoel die normatief-geordende samelewing; 'n argitektoniese wonderwerk van orde en samehang; 'n mosaïek van harmonie en komposisie uit die Hand van die Ontwerper van die heelal. Dit word dan ook ter stond duidelik waarom eers aandag gegee is aan die normatiewe aard van die samelewing. Hierdie beskouing bring dan die nodige verskraling van die begrip samelewing mee en plaas daarin die ekstra gemeenskaplikheid om daarvan "gemeenskap" te maak. Hier word dan met samelewing die Christelike samelewing bedoel, aangesien dit hier om die universaliteit van die opvoeding gaan en slegs Christelike opvoeding ware opvoeding kan wees, terwyl slegs 'n Christelike samelewing reg kan laat geskied aan Christelike opvoeding. De Jong¹⁾

1) De Jong, op. cit., p.119.

stel dit in ondubbelsinnige taal: "Any education which is not Christian, is not education... All education, then, is religious.... And any form of education in which Christ is not acknowledged as King, is ultimately Satanic, anti - Christianity." Dit is dan die begrensing, t.w. die normatiewe, dit is die Christelike. As hier dus gesprek word van die samelewing, het dit daardie belangrike spesifiekheid wat Waterink¹⁾ "iets'gemeens', iets 'gemeensaam's" noem. In hierdie lig gesien kan die begrip "gemeenskap" dus ook verwys na die ganse normatief-Christelike samelewing. Die pedagogiese werksaamheid vind dus binne hierdie normatiewe samelewing plaas vir die lewe binne hierdie samelewing ooreenkomstig die geldende norme en met die oog op die Hiernamaals.

Hier moet egter nie uit die oog verloor word nie dat die universaliteit van die pedagogiese werksaamheid dan ook die heidense opvoeding of humanistiese volgens hulle norme insluit, wat trouens ook normatief is. In hierdie

1) Waterink, op. cit., p.528.

konteks gaan dit egter om die normatief-christelike samelewing en opvoeding.

Wanneer Durkheim¹⁾ dus sê: "Education is a social thing; that is to say, it puts the child in contact with a given society, and not with society in general," word hierdie "given society" geïnterpreteer as die begrensde samelewing of gemeenskap ooreenkomstig sy normatiewe aard.

Alle uitsprake wat dus dui op die universele aard van die opvoeding, moet gesien word teen die agtergrond van hierdie universele begrensde aard wat inhou dat opvoeding slegs ware opvoeding kan wees, al sou dit in watter sosiale kontak ookal voorkom, indien die Christelike opvoedingsnorm daarin gerealiseer word.

Verder ter onderskrywing van die universele aard van die opvoedingswerkzaamheid, meld Van Dijk²⁾: Die voortdurende opvoeding is 'n proses en beïnvloeding wat in die samelewing op die mens van die wieg tot die graf uitgaan en voortgaan. Dit impliseer dat, soos by wyse van

1) Durkheim. Education and sociology, p.31.

2) Van Dijk, op. cit., p.67.

inleiding tot hierdie hoofstuk gestel is, opvoeding na sy universiele aard ook nie slegs tot kinders beperk is nie en dat dit dus 'n onafhandelbare kontinue verskynsel of werksaamheid is wat die oog ook gevestig hou op anderkant die graf: "die inlywing by 'n tydelike samelewingswerklikheid en voorbereiding vir die Hiernamaalse lewe."¹⁾

Die universaliteit van die opvoeding word soos volg deur Keyter²⁾ saamgevat: "Orals waar ons lewe vind, daar vind ons opvoeding. By lewenlose dinge vind ons geen spoor van opvoeding nie." Dit word aanvaar dat met "lewe" hier "menselewe", m.a.w. die samelewing, bedoel word.

Ottaway³⁾ sluit hom soos volg aan by die gedagte van die universaliteit van die opvoeding: "Society is full of educators" en "edu="

- 1) Van der Walt. Histories-prinsipiële beskouing oor die opkoms, die veld van ondersoek en die betekenis van die opvoedkundige sosiologie, p.44.
- 2) Keyter. Dringende vraagtekens in ons opvoeding en onderwys, p.35.
- 3) Ottaway. Education and society. An introduction to the sociology of education, p.5.

cation touches life at every point." Hayes¹⁾ bevestig hierdie stelling: "All contacts are parts of a process of education", d.w.s. alle kontakte waarin die opvoedingsnorm soos aange=toon is, nagestreef word, m.a.w. waar volwasse mense leiding aan onvolwasse mense of kinders gee. Hierdie leiding gaan immer gepaard met 'n soort kennis wat oorgedra of meegedeel word. Dit is 'n vorm van onderwys wat in 'n gesagsver=houding tussen 'n meerdere of volwassene en 'n kind bestaan. Lg. aanvaar hierdie leiding, kennis en onderwys - dit is deel van die op=voedingsproses om sy persoonlikheid te vorm en te ontwikkel.²⁾ Hierdie opvoedingswerkzaam=heid bevat die bewustelike en indirekte vorme in die opvoedingsproses.

Bostaande gedagte vind getrou weerklank in die volgende aanhaling van Dent³⁾: "...When the great institutions of society begin to work together towards a common end, then at last we

1) Hayes, op. cit., p.652.

2) Du Preez. Watter bydrae kan die sosiologie lewer tot doeltreffender opleiding van on=derwysers? Onderwysblad, 654:36, deel LVIII, 1954.

3) Dent. Education in transition, p. 235.

are on the road to the ideal of a society which is educative in all its parts and aspects."

Tereg merk Gillen & Gillen¹⁾ in bostaande verband op dat: "Education in its widest sense includes any method whereby culture, including not only social heritage and traditions, customs and techniques, is transmitted from the one individual or group to another individual or group. It involves both learning and teaching, and is vitally necessary for the continued existence and functioning of any society. It is the means whereby organized society is perpetuated and whereby it grows."

Waar die opvoedingstaak van die gesin, kerk, staat en skool min of meer afgebaken is, is die opvoedingstaak van die samelewing in sekere sin egter meer terloops, dog nie minder belangrik of minder doelgerig nie.

Scholz²⁾ wys in hierdie verband daarop dat dit jammer is dat die gemeenskap nog nooit tot orde geroep is of op georganiseerde wyse voor-

1) Gillen & Gillen. Cultural sociology, p.400.

2) Scholz. Die plek en taak van die ouer in die opvoeding en onderwys, p. 36-37.

gelig is t.o.v. sy verantwoordelikheid nie en wys vervolgens op die onontbeerlikheid van die volksoopvoeding. Strauss¹⁾ sluit hom hierby aan wanneer hy die aandag daarop vestig dat waar die ouer en die onderwyser direk tot die opvoedingshandeling bydra, is die ander volwassenes se bydraes meer sporadies en nie-planmatig. Die onderwyser is die wetenskaplike opvoeder, maar die kwaliteit van die opvoedingswerk deur die ouer en die gemeenskap (familie, bure, vriende, winkel-, pos- en kafeepersoneel, kerklike ampsdraers op huisbesoek, nuusblaai, tydskrifte, die bioskoop, konserte ens.) is vir die opvoeding van die mens onontbeerlik. Scholz²⁾ wys voorts daarop dat die ouers, onderwysers, kerklidmate en staatsburgers almal deelgenote van die nasionale gemeenskap is, asook die vertolkers en handhawers van die volksgewoontes en van die sedelike waardes van die nasionale gemeenskap en die godsdiens. In hierdie opsig moet hulle toesien dat die algemene lewensomstandighede van die gemeenskap op so 'n peil gehandhaaf word dat dit die ontwikkelingsgang van die kind sal begunstig en nie benadeel nie.

1) Strauss. Christelik-nasionaal en C.N.O., p.23.

2) Scholz, op. cit., p.37-38.

Keyter¹⁾ vereenselwig hom met hierdie ak=
sent op die universele aard en belangrikheid
van die opvoeding in die samelewing deur daar=
op te wys dat die openbare mening nooit uit=
geskakel kan word nie; dit oefen altyd posi=
tiewe of negatiewe invloed uit.

Die pedagogiese werksaamheid in die same=
lewing is dus ook universeel van aard in dié
sin dat die samelewing as sodanig, m.b.t. al
die aspekte en fasette daarvan, n verantwoor=
delike opvoedingstaak het en nie slegs spesi=
fieke samelewingsvorme nie.

Vervolgens word die universaliteit van
die pedagogiese werksaamheid kortliks aange=
toon soos wat dit sig manifesteer in enkele so=
siale prosesse in die samelewing. Dit word
hoofsaaklik gedoen aan die hand van navorsing
gedoen deur Van der Walt²⁾, asook Oberholzer.³⁾

-
- 1) Keyter. Opvoeding en onderwys, p.90-94.
 - 2) Van der Walt. Histories-prinsipiële beskou=
ing oor die opkoms, die veld van ondersoek
en die betekenis van die opvoedkundige so=
siologie, p.45-71.
 - 3) Oberholzer. Enkele grondstellinge van die
opvoedkundige sosiologie, p. 41-57.

B. Universaliteit van die pedagogiese werksaamheid en die sosiale proses van wisselwerking

1. Definisie van die begrip wisselwerking

Kinneman¹⁾ gee die volgende omskrywing:
 "It is a part of the societal functioning which cannot be avoided. It is a natural product of human associations."

2. Konnotasie met die pedagogiese werksaamheid

Die feit dat die proses van wisselwerking op sigself dus 'n onmisbare element van die pedagogiese werksaamheid is, spreek uit die definisie, sowel as uit hoofde van die posisie van die individu in die samelewing: "Such an individual is an interacting member of the social order."²⁾

1) Kinneman. Society and education, p.27.

2) Park. An outline of the principles of sociology, p.111.

Indien hierby in ag geneem word dat "all contacts are parts of a process of education",¹⁾ en dat selfs ook die opvoeder self deur wisselwerking en persoonlike kontak opgevoed word,²⁾ spreek die konnotasie wat die proses van wisselwerking as synde op sigself 'n universele ver=skynsel, met die pedagogiese werksaamheid het, vir sigself.

C. Die universaliteit van die pedagogiese werksaamheid en die sosiale proses van verandering

1. Definisie van sosiale verandering

Hier word volstaan met die enkele omvattende definisie van Wirth:³⁾ "Social change or social disorganization, or the study of the broad trans=formation going on in society, the manner in

1) Hayes, op. cit., p.652.

2) Van Houte aangehaal deur Oberholzer, op. cit., p. 42.

3) Wirth. The significance of sociology. Inter=national social science bulletin, 2:198-199, 1951.

which they affect institutions, attitudes, ideas and behaviour, and the problem situations which man confront."

Bostaande definisie lê die universele aard van die verskynsel van sosiale verandering in die dinamiese menslike samelewing bloot.

2. Konnotasie met die pedagogiese werksaamheid

Banning,¹⁾ in sy analise van die proses van sosiale verandering op ekonomiese en tegnologiese gebied, sowel as t.o.v. verstedeliking en massifikasie, beklemtoon ook die uitwerking daarvan op die opvoeding en onderwys t.o.v. aanpassings wat gemaak moes en moet word, terwyl Mannheim²⁾ tewens daarop wys dat die opvoeding en onderwys rekening moet hou met en hom moet vergewis van die nuwe sosiale orde waarin ons leef.

-
- 1) Banning. Moderne maatschappij-problemen. p.15-96.
 - 2) Mannheim. Diagnosis of our time. Wartime essays of a sociologist, hfst. 4 & 5.

In bostaande verband sê Reeves¹⁾ o.a.:
 "We have now to examine the implications of
 this mass-society for the young. They no long=
 er grow to maturity within the life of true
 social units."

Ten slotte blyk uit die volgende woorde
 van Dent²⁾: "In the last resort the problem of
 our society is the problem of education and
 all our social disorders may be traced back
 to lack of right education", dat die aard en
 wese van die opvoeding en onderwys rekening
 moet hou met die eise van die veranderde en
 voortdurend veranderende menslike samelewing.

1) Reeves. Growing up in a modern
 society, p.86-87.

2) Dent. A new order in English education,
 p.5.

D. Universaliteit van die pedagogiese werksaamheid en die sosiale proses van kultuuroordrag

1. Definisie van kultuuroordrag

Die volgende omskrywing en uiteensetting van die proses van kultuuroordrag deur Van der Walt¹⁾ verg geen verdere toeligting nie:

"Die kind word nie slegs liggaamlik nie, maar ook geestelik met die kennis en opvattinge, gewoontes, sedes, lewenswaardes en ideale, toegerus, soos al daardie dinge wat onder ons volksgewoontes en tradisies, aspirasies, vaardighede en tegnieke, ens. ingesluit is om deel te hê aan die kultuurgoed en -erfenis van sy volk. So word hy met 'n geestelike band gebind aan die verlede, hede en die toekoms van sy volk op 'n min of meer duursame wyse."

1) Van der Walt. Histories-prinsipiële beskouing oor die opkoms, die veld van ondersoek en die betekenis van die opvoedkundige sosiologie, p.63.

2. Konnotasie met die pedagogiese werksaamheid.

Kultuuroordrag is een van die belangrikste fasette van die opvoeding en onderwys. Dit is egter nie slegs in die huisgesin en die skool waar hierdie opvoeding plaasvind nie. Alle duursame samelewingsvorme, die kerk, die staat, die bedryf, as die draers en oordraers van die komponente kultuurwaardes, het almal 'n taak om die opgroeiende geslag te verryk met hierdie kultuurwaardes^{en} het almal 'n taak om die opgroeiende geslag te verryk met hierdie kultuurskatte van 'n volk.¹⁾ Hierby kan nog genoem word die rol van massakommunikasie media bv. die radio, televisie, die pers, asook die rol van museums en volksfeeste waardeur die mens en veral die kind voortdurend herinner word aan die kultuurskatte van sy volk en hy op hierdie wyse opgevoed word tot die handhawing en uitbouing daarvan. Sekere organisasie in die samelewing - in Suid-Afrika bv. veral die Voortrekkerbeweging onder^{die} Afrikaanse jeug - speel eweneens 'n moeilik oorskatbare rol t.o.v. die proses van kultuuroordrag deur hulle onvermoei-

1) Van der Walt. Historiese prinsipiële beskouing oor die opkoms, die veld van ondersoek en die betekenis van die opvoedkundige sosiologie, p.30; Finney & Zeleny. An introduction to educational sociology, p.135.

de beywering vir die behoud van die kulturele erfenis van die voorgeslagte en die oordrag daarvan in ongeskonde vorm aan die huidige geslag.

E. Universaliteit van die pedagogiese werksaamheid en die sosiale proses tot die vorming van 'n kultuurpatroon

1. Definisie van 'n kultuurpatroon

Van Dijk¹⁾ gee die volgende omskrywing:
 "De totaliteit van sociaal-culturele normen waardoor de mensen in de samenleving (in een bepaalde mensengroep) worden gereguleerd en die in meerdere of mindere mate tot een homogeen geheel zijn geïntegreed heeft men wel cultuurpatroon, 'pattern of culture,' genoemd. Deze term geeft wel treffend aan de onderlinge verwevenheid en afhankelijkheid van de normatiewe elementen, waardoor een bepaalde eenheid van normatiewe orde ontstaat, die voor elke samen-

1) Van Dijk, op. cit., p.63.

leving weer een ander totaal-karakter kan dra=gen."

Hieruit blyk dat 'n baie belangrike onder=deel van die kultuur die min of meer enersse gedragswyse van die mens en die groep, die kind en die groep is, in die sosiale proses van kul=tuuroordrag.¹⁾

2. Konnotasie met die pedagogiese werksaamheid

Ottaway²⁾ skryf in hierdie verband: "Much of human behaviour has to be deliberately taught, and the process begins in the cradle."

Die vorming van 'n kultuurpatroon is dus die vorming van 'n leefwyse en 'n lewenstyl; die met mekaar in verband bring van kultuur=elemente en -komplekse binne 'n groot funksio=

1) Van der Walt. Histories-prinsipiële beskou=ing oor die opkoms, die veld van ondersoek en die betekenis van die opvoedkundige so=siologie, p.60.

2) Ottaway, op. cit., p.5.

nele raamwerk ooreenkomstig geldende normatiewe patrone.¹⁾ Dit is die reaksiewyse van die persoonlikheid in die realisering van sy kultuurroeping, terwyl die mens en die groep deel het aan hierdie kultuurpatrone in die menslike samelewing; hulle vorm dit, dra hulle deel daartoe by en onderhou dit.²⁾ Wesenlik word die mens in die groep dus binne en deur die samelewing tot hierdie proses van kultuurpatroonvorming opgevoed.

F. Universaliteit van die pedagogiese werksaamheid en die sosiale prosesse van beheer

1. Definisie van sosiale beheer

"For by social control is meant the way in which the entire social order coheres and maintains itself, how it operates as a whole, as a changing equilibrium. The concept of social control brings us to the focus of sociology and its perpetual control problem - the

1) Roode. Inleiding tot die sosiologie, p.41.

2) Oberholzer, op. cit., p.52.

relation of the social order and the individual being, the relation of the unit and the whole We must seek out the ways in which society patterns and regulates individual behaviour and, at the same time, the ways in which patterned and standardized behaviour in turn serves to maintain the social organization."¹⁾

Sosiale beheer is m.a.w. die daarstelling van meganismes vir die patronering en beheer van individuele gedrag, deur die samelewing, asook wyses waarvolgens die gepatroneerde en genormeerde gedrag dien om die sosiale organisasie in sy geheel te onderhou en bevestig.

2. Konnotasie met die pedagogiese werksaamheid

In 'n sekere sin het ons, blykens bostaande definisie, wat die sosiale prosesse van beheer betref, te make met die somtotaal van al die

1) Reuter & Hart aangehaal deur MacIver & Page. Society. An introductory analysis, p.137.

sosiale prosesse wat reeds uiteengesit is, d.w.s. met die samelewingsorde in 'n groot geheel, wat bestaan uit die verskillende samelewingsvorme en -verbande wat saam en vervleg met mekaar staan. Dit is al die sosiale magte wat gekoördineerd in die samelewing werksaam is ter realisering van die orde m.b.t. enkeling en kosmos; samelewing en samelewingsvorme.

Ten einde die voorgaande te kan bereik, skryf Dobinson:¹⁾ ".....education is a main agency of social control." Opvoeding en onderwys moet in hierdie aanhaling dan ook in sy breedste sin en betekenis gesien word. Waar die doel van die sosiale prosesse van beheer die handhawing van algemene orde in die samelewing is, d.w.s. die patronering ooreenkomstig geldende norme, hang hierdie beskouing oor sosiale beheer ten slotte ook uiteraard ten nouste saam met 'n lewens- en wêreldbeskouing en wat dit inhou.²⁾

1) Dobinson. Education in a changing world, p.111.

2) Oberholzer, op. cit., p.55.

Met hierdie laaste enkele opmerkings oor die universaliteit van die pedagogiese werksaamheid en die sosiale prosesse van beheer, word die pedagogiese werksaamheid in die samelewing as voldoende ontleed beskou en word laastens in hierdie hoofstuk aandag geskenk aan die pedagogiese werksaamheid van die vernaamste samelewingsvorme.

IV. Sosiologiese analise van die vernaamste samelewingsvorme met aandag aan die pedagogiese aspek in elkeen

In hierdie afdeling sal die opvoedings= taak van die gesin, kerk en staat kortliks toegelig word aangesien hierdie samelewingsvorme hulle immers binne die samelewingstotaliteit bevind, dit tewens konstitueer en aangesien die tema van hierdie hoofstuk juis die menslike samelewing en die pedagogiese aspek is.

Die skool word opsetlik nie hiermee saam ontleed nie, aangesien die skool as spesifiek die werksmilieu van die onderwyser immers direk die status en rol van die onderwyser raak en aangesien dit die kern van hierdie navorsing is om

te wys op die veranderde en veranderende status en rol van die onderwyser, word die skool en verwante aangeleenthede in hoofstuk 4 uiteengesit.

A. Die huisgesin

1. Omskrywing

"Het gezin is het intieme levensverband tussen ouders en kinderen gefundeerd in de natuurlijke afstamming en bloedverwantschap naar de norm der onderlinge liefde."¹⁾ Hierdie definisie word toegelig in die struktuuranalise van die gesin, aangesien die strukturele aspekte daarin vervat is.

2. Struktuuranalise

Die gesin vind volgens die definisie sy funderingsfunksie in die biotiese aspek, dog is na sy normatiewe struktuur nie uit die

1) Van Dijk, op. cit., p.80.

bloedgemeenskap te verklaar nie. Die leidende bestemmingsfunksie is op grond van die Heilige Skrif te soek in die etiese aspek. Die gesin is dus eerste as onvergelyklike liefdesgemeenskap gekwalifiseer soos die realisering van die liefdesnorm deur God geëis word, d.w.s. met betrekking tot die liefdesband tussen die ouers onderling, tussen ouers en kinders en tussen die kinders onderling.¹⁾ Hiervolgens definieer Spier²⁾ die gesin as "een constante individuele liefdesgemeenskap op de grondslag van de natuurlijke bloedbanden tussen ouders en kinderen."

Die gesin as sodanig is nie 'n spesifiek Christelike instelling nie - ook by ander vertoon die gesin dieselfde struktuur. Die onderskeidende kenmerk van die Christelike huisgesin is dat die gesinshoof Christus bely en toesien dat hy en sy huis die Here dien.³⁾

1) Spier, op. cit., p.186-187.

2) Ibid., p.187.

3) De Klerk e.a., op. cit., p.318.

3. Funksies van die gesin

Wat die funksies van die gesin betref, funksioneer dit as natuurlike samelewingsverband in al die aspekte - vanaf die getals-tot die piseutiese aspek, met die biotiese as funderings- en die etiese as bestemmingsfunksie.

Benewens funksies soos die voortplantingsfunksie, versorgingsfunksie, ook die ekonomiese en die opvoedings- en sosialiseringsfunksie en huisgodsdienst van die huisgesin, is daar twee absoluut onvervangbare kernfunksies van die gesin, nl.

a. Die liefdesfunksie

Na sy leidende bestemmingsfunksie is en bly die huisgesin 'n liefdesgemeenskap op die grondslag van die innige verhouding van man en vrou en die bande van bloed tussen ouers en kinders. Die realisering van die gesinsliefdesnorm is 'n funksie wat uitsluitlik by die huisgesin berus.

b. Die "vlugheuwel" - funksie

Die gesin is 'n laer van veiligheid en geborgenheid. Van Dijk¹⁾ stel dit soos volg:

"Er wordt nogal eens opgemerkt, dat er in onze moderne samenleving dikwijls weinig meer van het gezin is overgebleven, dan de functie van een 'vluchtheuvel' te zijn. Intussen acht ik die 'vluchtheuvel'-functie van uitermate groot belang. Dezelfde zin ligt ook in de Engelse zegswijze: 'my home is my castle'". Ook hierdie funksie van veilige geborgenheid te bied aan elke gesinslid na elke dag se tog deur 'n dikwels onvriendelike wêreld, d.w.s. die terugkeer na intieme rus in intieme beslotenheid waar die mens vry en ongedwonge kan wees soos nêrens in die wêreld nie, kan letterlik deur geen ander instituut vervul word nie.

c. Funksieverlies

In die moderne tyd van differensiasie is baie van die oorspronklike gesinsfunksies noodwendig in 'n groot mate aan ander institute en verbande

1) Van Dijk, op. cit., p.87.

oorgedra, w.o. ook in 'n groot mate die opvoedingsfunksie. Dit onthef egter nie die gesin hiervan nie. Duvenage¹⁾ bepleit die herstel van die gesin in hierdie verband soos volg:

"Die Christelike Sosiologie het 'n ontsaglike taak om nl. teen die Amerikaanse geïnstigeerde teorie van relativering van die gesin tot aan die grense van 'n nulliteit toe, luidkeels aan die hand van Skrif en belydenis en daaglikse beleving die onontneembare regte en funksies van die gesin in hul inherente belangrikheid te bly verkondig."

4. Die opvoedingstaak

Alle opvoedkundiges, sosioloë en ander geesteswetenskaplikes is dit eens dat die huisgesin die belangrikste opvoedings - en sosialiseringsinstansie is.

1) Duvenage. Christelike lewenstyl in ons kulturele lewe met besondere verwysing na die huisgesin. Handhaaf, 8:16, 1971.

Bavinck¹⁾ het reeds daarvan gese: "Die huisgesin is die opvoedingsinstituut by uitnemendheid. Deur die familielewe is daarin rykdom verhoudinge, 'n veelheid van eienskappe, 'n skat van gawes, 'n wêreld van liefde, 'n wonderlike verbinding van regte en pligte deur God byeengebring."

Die gesin is 'n instelling van God en ook die eerste en oorspronklike opvoedingsinstelling.²⁾ In die gesin word in al die behoeftes van die kind voorsien. Die opvoeding in die gesin is die aanvang en grondslag van alle ware opvoeding en alle latere opvoeding moet daarop gebou word. In die gesin word aan die kind se innigste en teerste behoeftes voldoen, is daar liefde, veiligheid en beskerming vir die kind en word die kind vir sy lewe in die samelewing die beste voorberei. Die basiese opvoeding van die kind bly die taak van die ouers. In die gesin word 'n ideale omgewing

-
- 1) Bavinck aangehaal deur Duvenage, op. cit., p. 13-14.
 - 2) Coetzee. Inleiding tot die algemene teoretiese opvoedkunde, p. 370.

voorsien en die voorwaardes vir die goeie groei en ontwikkeling geskep.¹⁾

Die huisgesin is die eerste en laaste lewensmilieu van die mens. Hier aanskou hy die eerste lewenslig as hulp- en sorgbehoewende kind. In die gesinsfeer van liefde, veiligheid en warmte word die mens stap vir stap ingelei en ingelyf in die samelewing. Aan hierdie natuurlike verbondenheid kan geen mens hom ontworstel nie. Sodra die kind selfstandigheid en volwassenheid bereik het, verlaat hy die nukleêre gesin van sy oorsprong en betree die nuwe gesin waarin hy nou die kindrol vir die ouerrol verruil.

Alhoewel o.a. die skool in 'n groot mate die opvoedingstaak van die gesin oorgeneem het, wat ook noodsaaklik en onvermydelik is, kan die skool nooit die ouers vervang nie en kan die skool nooit die verlengstuk van die huis-

1) Joubert. Ouerverantwoordelikheid t.o.v. onderwys en opvoeding tuis en die implikasies daarvan vir die onderwyser en die skoolorganisasie, p.62-63.

gesin wees nie.¹⁾ Daar is sekere delikate aspekte van die kindopvoeding, soos bv. geslagsopvoeding, wat slegs binne die intieme liefdes- en vertrouensfeer van die gesin suksesvol en doeltreffend kan geskied.

In die intieme omgang tussen moeder en kind word die eerste geestelike ontwikkeling geprikkel, kry die kind sy eerste idees van die lewe om hom heen en sy plek daarin. In die gesin word die sintuie, die gebruik van die liggaam en verstand in bewegings en handeling, die gebruik van taal, die eerste gewoontes en gesindhede ontwikkel volgens die lewenswyse en opvattinge, d.w.s. die norme, wat daarin en daarvoor geld.

Onder die simpatieke, rustige beskerming van die gesin, kan die kind leer om sy weg te vind, sy klein eksperimentjies maak in die kuns om behoorlik te lewe, kan sy foute verdra en die skokke van sy botsinge met sy medemens op

1) De Klerk e.a., op. cit., p.322.

onskadelijke wyse geneutraliseer word;¹⁾ dit alles onder die koesterende geborgenheid van die gesinsliefdesnorm.

B. Die kerk

1. Omskrywing

Die woord "kerk" word afgelei van die Griekse woord "kuriake" wat "wat aan die Here behoort" beteken.²⁾ Die kerk is dus 'n instituêre samelewingsverband en daarby van Goddelike oorsprong.

Die kerk is 'n versameling sowel as 'n vergadering van gelowiges. Dit is 'n versameling omdat die gelowiges deur Christus versamel is en 'n vergadering omdat die gelowiges ook aktief self moet vergader. Dié wat deur Christus versamel word, is dus geroepe om te vergader.

1) Keyter. Dringende vraagstukke in ons opvoeding en onderwys, p.80.

2) De Klerk e.a., op. cit., p.335.

Binne die tydelike werklikheid is die kerk vervleg met alle werklikheidsaspekte en is gelykwaardig met alle ander samelewingsverbande. Oorheersing van ander samelewingsverbande deur die kerk, heet kerkisme en word nie aanvaar nie.

Op grond van die bostaande, definieer Van Dijk¹⁾ die kerk as: "Het op de eis der Goddelijke Woordopenbaring gegronde geloofs- en cultusverband van Christ-gelovigen in de eenheid van belijdenis en eredienst en onder de leiding van de geïnstitueerde ambten tot de dienst des Woords (en der Sacramenten) en tot de dienst der onderlinge liefde."

2. Die sigbare en onsigbare kerk

Hierdie onderskeiding is geen skeiding nie. Daarmee word m.a.w. nie twee kerke bedoel nie. Die ganse kerk, d.w.s. die "Una Sancta"²⁾ openbaar hom in twee dimensies. Die onsigbare kerk

1) Van Dijk, op. cit., p.106.

2) Spier, op. cit., p.213.

is die kerk in sy bo-tydelike religieuse volheid in sy eenheid van die triomferende, strydende en toekomstige kerk as voorwerp van die geloof en gaan in sy transendente bo-tydelike volheid ons menslike tydshorison te bowe.¹⁾

Hierdie "Una Sancta" openbaar hom egter ook op sigbare wyse aan ons as die sigbare kerk, wat die ganse tydelike samelewing insluit, d.i. die Christelike huwelik, gesin, staat en ander maatskaplike verbande, waaronder ook die kerklike instituut.²⁾

Wanneer die kerk as tydelike samelewingsverband ontleed word, soos trouens nou hier, word bedoel die kerklike instituut as 'n spesifiek tydelike lewensverband wat as samelewingsverband in die eerste instansie betrokke is op die tydelike menslike aspekte van geloof en liefde.³⁾ Die kerklike instituut is dan een van die vele vorme van die koninkryk van God, d.w.s. van die sigbare kerk, met as

1) Spier, op. cit., p.214.

2) Ibid., p. 215; De Klerk e.a., op. cit., p.336.

3) Van Dijk, op. cit., p.108.

onderskeiding die soewereiniteit in die kring.¹⁾

3. Struktuuranalise

Die kerklike instituut is as geloofsgemeen=
skap deur die geloofsfunksie gekwalifiseer en
vind dus sy bestemming in die pisteutiese aspek.
Die funderingsfunksie van die kerk is die his=
toriese, want dit is geen natuurnoodwendigheid
om aan die kerk te behoort soos bv. in die ge=
val van die gesin nie. Verder berus dit op 'n
eie organisasievorm. Die funderingsfunksie kan
verder omskryf word as die historiese mag van
die Woord van God, van Christus wat deur Sy
Woord en Gees Sy volk regeer.²⁾

Die taak van die kerk word amptelik deur
sy ampte uitgevoer, nl.

a. Die koninklike amp wat deur die ouderlinge
of opsieners behartig en verteenwoordig word as
regeerders.

1) Spier, op. cit., p. 215-216.

2) De Klerk e.a., op. cit., p.337.

- b. Die profetiese amp, d.w.s. die leraars wat die Wil van God aan die gemeente bekend maak.
- c. Die priesterlike amp, d.w.s. die diakens aan wie die priesterlike diens van barmhartigheid, in besonder die versorging van die armes, opgedra is.
- d. Die amp van die gelowige, waarkragtens alle lidmate moet meewerk aan vorming en her= vorming van die kerk en die koninkryk van God.

4. Opvoedingstaak

Die kerk het 'n eiesoortige belang by die opvoeding van sy lidmate; doop- sowel as belydende lidmate. Kragtens die doopbelofte moet die ouers toesien dat die kinders ooreen= komstig die geloofsbelydenis opgevoed word.

Die taak van die kerk strek dus wyer as sy eie kerklike onderrig deur Woordverkondiging en katekisasie. Die volwasse lidmate van die kerk is immers die kerk.¹⁾ Die kerk het dus wel

1) Scholz, op. cit., p.34.

deeglik belang by die skool, aangesien die kind op skool kragtens die genadeverbond en die doop, lidmaat van die kerk is.

Alhoewel die kerk ooreenkomstig die beginsel van soewereiniteit in eie kring geen direkte seggenskap in die skool het nie, kan en moet hy via sy kansel die owerheid of skooloutoriteite vermaan en die beginsels aanwys wat in die praktyk uitgeleef moet word.

Die kerk is dus self nie skoolmeester nie, behalwe t.o.v. sy eie kerklike onderrig, dog moet altyd waak teen godsdienstruïteit onderaan die kinders wat sy dooplidmate is.

Die kerk oefen dus invloed uit op die Christelike gees en rigting van die skool en die samelewing deur sy tug op die ouers, onderwysers en almal wat sy lidmate is.¹⁾

Fairchild²⁾ beklemtoon in die volgende woorde die belangrikheid van geloofs- en gods-

1) Scholz , op. cit., p.35.

2) Fairchild. Sociology. A book of readings, p.17.

dienstige opvoeding deur die kerk:

"Membership in a particular religious body is so completely a part of the family unity that long before the new individual has attained either the capacity or the opportunity for choice he has come to take this religious affiliation for granted. It has become so thoroughly ingrained in his nature that any departure from it can be carried out only at the cost of some amount of effort and suffering."

Hieruit vloei voort dat die kennis van godsdiens, geloof, liefde, belydenis en ander funksies van die kerk waaroor die ouers beskik, gepaard gaan met beginsels. Hierdie beginsels wat voortvloei uit die Groot Gebod, is vervat in en verwys na die Norm Jesus Christus wat die mens regstreeks voor God tot verantwoording roep vir sy lewe en daade op aarde.¹⁾

1) Scholz, op. cit., p.35.

C. Die staat

1. Omskrywing

Die staat as spesifieke samelewingsinsti-
tuut en verskynsel van die moderne samelewing,
word na sy karakter deur Van Dijk¹⁾ omskryf as
"het verband der openbare samenlevingsorde van
overheid en onderdanen, op de basis van het mo-
nopolie der zwaarmacht over een bepaald cul-
tuur territoir, naar de norm van de harmonise-
ring van de private belangen in (de verzorging
van) het openbaar (algemeen) belang in de zin
der gerechtigheid."

As die mees universele struktuurelement
van die staat moet ongetwyfeld dus geld dat hy
fungeer as spesifieke verband van die openbare
orde, d.w.s. die regs- en vrede-orde, maar ook
openbare ekonomiese, estetiese, morele en selfs
godsdienstige orde, binne 'n bepaalde territori-
ale gebied vir die daarop gevestigde mensegroep,

1) Van Dijk, op. cit., p.110.

wat sy onderdane is, d.m.v. die opperste dwang-
of swaardmag.¹⁾

2. Struktuuranalise

Die struktuur van die staat is om as samelewingvorm binne 'n bepaalde gebied na binne en buite die reg en orde met mag te handhaaf.²⁾

Sy fundering vind die staat in die historiese. Vanweë die sonde het God die staat ingestel tot 'n behoudende en bewarende mag in die samelewing. Die bestemming van die staat is dat dit as regsgemeenskap die juridiese belange van individue, groepe, samelewingskringe en uitinge moet beskerm en binne sy gebied moet harmoniseer. Reg en mag, bestemming en fundering, is die twee pole in die struktuur van die staatsverband.³⁾

Die komponente van die staat is dus owerheid en onderdaan: Die owerheid in sy wetge-

1) Van Dijk, op. cit., p.111.

2) De Klerk e.a., op. cit., p.323.

3) Spier, op. cit., p.202-205.

wende, uitvoerende en regterlike vlakke en onderdaan in sy individue, belangegroepe, en uiteindelik in sy organiese geheel as volk en in sy territoriale geheel as nasie.¹⁾ Orde, reg en mag kan slegs deur 'n staat met magsgeweld - land-, lug- en seemag en polisie diens binne- lands afgedwing word.

3. Opvoedingstaak

Alhoewel Oberholzer²⁾ opmerk dat die staat as samelewingsvorm die skraalste toebedeel is met middele vir die opvoedingsroeping, beteken dit geensins dat die staat geheel en al van die opvoedingstaak onthef is nie.

Die mees geskikte staatsmiddels tot die opvoedingsroeping en -taak is die militêre diens, die justisie en die staatsdiens om d.m.v. spesifieke opleiding orde en vrede te handhaaf³⁾, dog dit is ook die staat se verantwoordelikheid om die peil van onderrig van sy burgers te be-

1) De Klerk e.a., op. cit., p.323.

2) Oberholzer, op. cit., p.75.

3) Ibid.

paal.¹⁾

Scholz²⁾ vat die verpligtinge van die staat t.o.v. die skool spesifiek, verder soos volg saam:

- a. Die staat mag nasionale onderwys eis en staatsgevaarlike elemente in die skoolopvoeding verbied.
- b. Omdat die staat ook dienskneg van God is, het hy die reg om sedebederwende elemente in die skoolopvoeding te verbied.
- c. Die staat is verantwoordelik vir die daarstelling van fasiliteite wat nodig is vir die kulturele ontwikkeling van sy toekomstige burgers.
- d. Die staat verrig sy funksie m.b.t. die skool deur 'n Minister van Nasionale Opvoeding en 'n Departement van Nasionale Opvoeding met direkteurs, inspekteurs en ander amptenare. Die Nasionale Onderwysraad bedien die Minister met aanbevelings

1) Scholz, op. cit., p.32.

2) Ibid., p. 32-33.

in verband met onderwyssake en -wetgewing.

Die algemene opvoedingstaak van die staat kring egter wyer en verder uit. Dit is trouens ingesluit by sy leidende funksie as regs-gemeenskap. Dit is immers die taak van die staat om ooreenkomstig sy normatiewe struktuur toe te sien dat sedebederwende en- ondermynende invloede en praktyke deur wetgewing en andersins uit die samelewing geweier word en dat die positiewe bevorder word. Dit is immers in belang van die openbare reg en orde.

Dit is derhalwe ook die plig van die staat om eenheid te bevorder en tweedrag binne sy onderdanegeleedere te verydél in die uitvoering van sy funksies. Keyter¹⁾ waarsku in hierdie opsig soos volg:

"Tussen ons verdeelde lojaliteite en onderlinge twiste deur speel Mammon en Eie Belang mooi weer met ons mooi ideale en gesindhede, en is ons besig om 'n nasie van praters en huigelaars op te voed wat soos 'n klomp aasvoëls oor

1) Keyter. Dringende vraagstukke in ons opvoeding en onderwys, p.55.

ons land rondswerwe om te aas en te roof, in plaas dat ons 'n geslag van moed en durf opbou wat geleer het om te dien en om ons vaderland tot 'n waardige en waardevolle tuiste te maak."

Alhoewel die opvoedingstaak van die staat dus nie altyd so konkreet omlyn en doelbewus, daadwerklik spesifiek is nie, spreid dit hom in algemene waaksaamheid oor reg en orde, uit oor die hele wye spektrum van die volkshuis=houding.

V. Samevatting

In hierdie hoofstuk is in breë trekke 'n gekonsentreerde oorsig van die samelewing en die pedagogiese aspek gegee. Op sigself gryp hierdie faset van die totale menslike verhou=dinge, handeling en gebeurtenisse, diep in die samelewing en die tydelike werklikheid van die aardse bestaan.

In die eerste plek is dit so vanweë die feit dat die hele beskouing van die normatiewe aard van die samelewing as integrale deel van

die Goddelike Skeppingsorde, vanuit 'n bepaalde hoek, nl. 'n lewens- en wêreldbeskouing, uiteenval in 'n normatief-ordelike perspektief. Hierdie enorme beeld vertoon die wonderrykdom van 'n kaleidoskopiese, dinamiese samehang en vervlegtheid in 'n universele begrensdeheid van struktuur en funksie volgens die geldende wette en norme wat God in Sy Alwysheid daargestel het vir die doeltreffende funksionering van Sy skepping in diens van Sy koninkryk en tot eer van Sy Naam.

Binne hierdie ordelike geheel het die mens as aksiesentrum in die menslike verbande afgebakende, dog ook gekoördineerde positiewe opvoedkundige verantwoordelikhede en take na Skriftuurlike eise. Dit lê aan die wortel van die universaliteit van die pedagogiese werksaamheid in die ganse samelewing, soos wat dit in alle fasette daarvan voorkom en duur van die wieg tot die graf vir elke mens, maar ook en steeds met die oog gevestig op die Hiernamaals, d.w.s. die Ewigheidsbestemming van die mens.

Die pedagogiese werksaamheid in universele sin hou egter ook in dat verskillende samelewingsverbande benewens hulle leidende funksies

ooreenkomstig die normatiewe orde, belang het by en ook n taak het t.o.v. die opvoedingshandeling na sy wydste sin en betekenis. In hierdie opsig is kortliks aandag geskenk aan die pedagogiese werksaamheid in die gesin, kerk en staat. By wyse van inleiding tot die laaste afdeling van hierdie hoofstuk is gemeld dat die skool as die spesiaal daartoe ingerigte opvoedingsgemeenskap, in hoofstuk 4 ontleed word. Hierdie prosedure word gevolg, aangesien die skool as n sosiale sisteem ontleed sal word en ten einde daartoe te kom, word in die volgende hoofstuk vooraf n analise van die sosiale sisteem in die algemeen gegee om as raamwerk te dien waarbinne die skool as n sosiale sisteem ontleed sal word.